

• **VIDEI DRAUDZĪGI** •

UN ILGTSPĒJĪGI •

DABAS VĒROŠANAS •

PAMATPRINCIPI •

Ievads

Foto: J.Smajinskis

Izdevums **„Videi draudzīgas un ilgtspējīgas dabas vērošanas pamatprincipi”** ir veidots daudzu gadu garumā, balstoties uz Latvijas Lauku tūrisma asociācijas (LLTA) „Lauku ceļotājs” veiktajiem Latvijas īpaši aizsargājamo dabas teritoriju un NATURA 2000 teritoriju un tajos esošo tūrisma objektu apsekojumiem. To rezultātā ir apmeklētas > 100 dažādas teritorijas, konstatēti gan ļoti pozitīvi, gan arī negatīvi dabas resursu izmantošanas piemēri.¹

Vadlīnijas ir kopsavilkums no atsaucē pieminētā ziņojuma, un to mērķis ir veicināt videi draudzīgu, ilgtspējīgu un dabas resursus nenoplicinošu tūrisma gan teritorijās ar dabas aizsardzības statusu, gan arī ārpus tām.

Šis izdevums ir domāts lauku tūrisma uzņēmējiem, pašvaldību darbiniekiem, kā arī citiem, kas plāno veidot, piedāvāt un reklamēt dabas tūrisma produktu, izmantojot to sugu daudzveidību, ar kurām esam tik bagāti.

Izdevumā ir iekļauta būtiskākā informācija par to, kā vērot augus, sēnes, zvērus, putnus, kukaiņus, un kā izturēties dabiskās teritorijās. Te ir atrodami praktiski padomi aktīvā tūrisma maršrutu veidošanai un marķēšanai dabā. Iekļauta arī pārskata karte ar 30 izcilākajām Latvijas dabas teritorijām, kurām piemīt liels dabas vērošanas produkta potenciāls. Pievienoti arī noderīgi informācijas avoti.

Izdevuma sagatavotājs ir LLTA „Lauku ceļotājs” (2011. gads).

Natura 2000 ir Eiropas Savienības dabas daudzveidības saglabāšanai izveidoto aizsargājamo teritoriju tīkls.

1. Sk.: J. Smajinskis, A. Junkurs. Pozitīvie un negatīvie dabas resursu apsaimniekošanas un izmantošanas piemēri populāros un potenciālos tūrisma objektos/teritorijās. Ziņojums. LLTA „Lauku ceļotājs”, 2010. gads. Elektroniski dokuments ir pieejams: www.macies.celotajs.lv

Savvaļas dabas vērošana Latvijā

2

Foto: J.Smajinskis, E.Kalēja

- Latvijā ir mazskarta daba, cilvēki lauku teritorijās dzīvo viensētās un mūsu saimniekošana pārsvarā ir ekstensīva. Tā rezultātā **Latvijā ir saglabājusies liela biotopu un dabisku teritoriju daudzveidība**, kas ir arī galvenais iemesls lielajai sugu daudzveidībai.
- **Eiropā joprojām esam mežu lielvalsts.**
- Mēs atrodamies mērenā klimata zonā, kur nokrišņu daudzums pārsniedz iztvaikotā ūdens daudzumu, tādēļ ir pietiekami daudz ūdens, lai veidotos ūdeņiem bagātas upes, ezeri un dažādi mitrāji - purvi, seklie piejūras ezeri, mitrie meži un mitrās pļavas. Katrā no šīm ekosistēmām ir tai raksturīgais sugu klāsts.
- Latvijā var novērot **Eiropas lielāko plēsīgo zvēru „trijnieku”**: lāci, vilku un lūsi vai to atstātās pēdas. Samērā bieži var redzēt Eiropas lielāko briedi – alni.
- **Latviju šķērso viens no nedaudzajiem pasaules putnu migrāciju ceļiem**: Baltijas – Baltās jūras migrācijas ceļš.
- Latvijā ir vietas, kur relatīvi nelielā teritorijā var novērot baltmugudzeni, vidējo dzeni, trīspirkstu dzeni, melno un pelēko dzilnu, kas Latvijā ir arī samērā parasti ligzdotāji.
- Latvijā samērā bieži ir sastopamas tādas Eiropā retas sugas kā melnais stārķis (*Ciconia nigra*) – 500 – 700 pāru (Eiropā lielākais blīvums), grieze (*Crex crex*) – 26 000 – 38 000 (**Latviju dēvē par Eiropas griežu metropoli**) un mazais ērglis (*Aquila pomarina*) – ap 4000 pāri (10 reizes vairāk kā Igaunijā).
- Latvijas iedzīvotājiem ir Eiropas mērogā neparasta tradīcija – rudenos doties sēņot un gatavot dažādus sēņu ēdienus. **Kopumā mums ir sastopamas > 4000 sēņu sugas.**

Savvaļas dabas vērošana Latvijā

Foto: J.Smajinskis

- Latvija atrodas daudzu augu sugu areālu (izplatības robežu) krustpunktā: te ir sastopamas dažādas „ziemeļu”, „dienvidu”, „rietumu” un „austrumu” sugas.
- Latvija atrodas uz robežas starp ziemeļu boreālajiem mežiem un dienvidu lapu koku mežiem, tādēļ šeit sastopamas gan vieniem, gan otriem mežiem raksturīgās augu sugas.

Skatīt „Lauku ceļotāja” izstrādātos aktīvo un dabas ceļojumu maršrutus www.tures.celotajs.lv

Nepieciešamais inventārs:

- Ūdensnecaurlaidīgi apavi
- Apģērbs, kas piemērots iešanai dabā (silts, nav spilgts, nečaukst)
- Binoklis putnu, zvēru vai spāru vērošanai
- Fotokamera ar teleobjektīvu (putnu, zvēru fotomedības) vai makroobjektīvu (kukaiņu, augu fotomedības)
- Sugu noteicējs
- Lupa kukaiņu, sēņu un augu vai to sīkāku daļu labākai iepazīšanai
- Nazis un grozs (sēņu vākšanai)
- Pretodu līdzeklis
- Kāds „našķis” un silts bezalkoholisks dzēriens

ZVĒRU VĒROŠANA

Foto: V.Skuja

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas zīditāji: <http://www.latvijasdaba.lv/ziditaji/>

Latvijas zīditāji: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/hordainhi/ziidiitaaji/>

Sikspārņu lapa: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/hordainhi/ziidiitaaji/siksparnhi/>

Zvēri (zīditājdzīvnieki) Latvijā ir sastopami bieži, taču to slēptā dzīvesveida dēļ tie dabā redzami samērā reti. Tieši šis apstāklis zvēru vērošanu padara par īpaši pievilcīgu nodarbi, jo zvēru vērotājs vēlas sasniegt konkrētu mērķi, kas ne vienmēr ir garantēts. To īstenot vislabāk palīdzēs gids – vietējo zvēru paražu pazinējs.

- Atceries, ka zvēru vērošana ir ilgstošs, pacietīgs un ļoti mērķtiecīgs process. Parasti tas notiek slēpnī, kādā mednieku tornī vai citur. Tā dalībniekiem ir neuzkrītošs un nečaukstošs apģērbs, tie izturas ļoti klusu un neuzkrītoši.
- Gidam ir jāzina zvēru atrašanās vietas (barošanās, vairošanās), jāpazīst to atstātās pēdas (ķepu nospiedumi, „vannas istabas”, ekskrementi, cits), kā arī jāprot stāstīt interesantus stāstus par tiem.
- Zvēru vērošanā gids rūpējas par to, lai vērojami objekti neatgriezeniski nepamestu šo vietu vērošanas procesa laikā vai pēc tam, tādēļ pirms zvēru vērošanas tūres „novērtē” savu klientu – ko viņam var un drīkst rādīt.
- Zvēru vērošana notiek mazās grupās (daži vērotāji).
- Zvēru vērotāji netraucē četrkājus pie viņu mājokļiem.
- No zvēru vērošanas procesa ir jāpaņem līdzī tīkai pozitīvas emocijas un fotogrāfijas. Tas nozīmē, ka pret ikvienu dzīvību ir jāizturas ar cieņu!
- **Izveido savā apkārtnē sastopamo zvēru sarakstu un pieliec tam klāt veiksmīgāk uzņemtos fotoattēlus.**

PUTNU VĒROŠANA

Foto: J.Smaļinskis, V.Skuja, E.Kalēja

UZZINI VAIRĀKI!

- Collins Bird Guide (2 end Edition). The most complete Guide to the birds of Britain and Europe. Lars Svensson, 2010.
- Latvijas meža putni. Māris Strazds. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. 1996.
- Latvijas lauku putni. Māris Strazds. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. 1998.
- Latvijas ūdeņu putni. Māris Strazds. Latvijas Ornitoloģijas biedrība. 1999.
- Putni Latvijā un Pasaulē: <http://www.putni.lv/>
- Latvijas putnu vērošanas ceļvedis: <http://www.calameo.com/books/0002063108f2ee40d46c4>
- Latvijas putnu fotogrāfijas: <http://www.birdphoto.lv/>
- Latvijas Ornitoloģijas biedrība: <http://www.lob.lv/>

Putnu vērošana ir šobrīd viens no populārākajiem dabas vērošanas veidiem, kurā iesaistās gan lieli, gan mazi. Latvijā salīdzinoši bieži ir redzamas putnu sugas, kas citviet Eiropā vairs nav, vai ir reti sastopamas.

Putnu vērošanai ir piemērots jebkurš gadalaiks, taču **lielāko putnu daudzveidību novērosim pavasara un rudens migrāciju, kā arī ligzdošanas laikā.**

- Nerādi retu un aizsargājamu putnu ligzdvietas.
- Mācies putnus noteikt ne tikai pēc izskata, bet arī pēc balss. Izmanto pieejamos putnu balsu ierakstus, kurus ņem līdzī putnu vērošanas laikā.
- Vāc interesantus putnu stāstus, dalies tajos ar saviem klientiem.
- Izveido tuvākās apkārtnes vai tavā īpašumā esošo putnu sarakstu un ievieto to mājas lapā.

- Sagatavo tematiskas ekskursijas par pļavu, meža, ūdeņu, jūras piekrastes un purvu putniem, kā arī putniem dažādos gadalaikos.
- Vienmēr paturi prātā, ka putnu „intereses” ir pirmajā vietā, tādēļ, vērojot lidoņus, maksimāli izvairies no to ierastā dzīvesveida un dzīvesvietas traucējuma.
- Izmanto putnu vērošanas torņus, citus paaugstinājumus, no kuriem var pārskatīt plašāku apkārtni un redzēt vairāk sugu.
- Ziemas laikā piesaisti putnus ar barotavām, bet pavasaros – ar dažāda izmēra putnu būriem.
- Uztaisi pūču būri!

Putnu vērošanai piemērotu tālskatu parametri:

Jūras, ūdeņu putniem: 10x50 reižu palielinājums, kā arī teleskops ar palielinājumu 32–60 reizes. Meža putniem: 8x30 reizes liels palielinājums.

KUKAIŅU VĒROŠANA

6

Foto: J.Smaļinskis

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas kukaiņi: <http://latvijas.daba.lv/dzivnieki/posmkaaji/kukainhi/>
Latvijas kukaiņi: <http://www.latvijasdaba.lv/kukaini/>
Latvijas Entomoloģijas biedrība: <http://leb.daba.lv/>

Kukaiņi ir daudzveidīgākā organismu grupa uz Zemes - **šobrīd zināmo sugu skaits tuvojas miljonam**. Arī Latvijā kukaiņi ir sugām bagātākā grupa.

Kukaiņi ir mums visapkārt un tos var redzēt vienmēr, izņemot ziemā, kad sugu skaits ir salīdzinoši niecīgs. Kukaiņiem ir liela loma cilvēka dzīvē, tādēļ tos vērts iepazīt tuvāk!

- Izmanto kukaiņiem draudzīgus ķeršanas veidus: ar tauriņu ķeramo tīklu, ar sietiņu (ūdens kukaiņiem), ar gaismošanu vakarā vai naktī.
- Kukaiņu vērošanas procesā izaicini entomologu – kukaiņu zinātāju, kas pastāstīs daudzus interesantus stāstus par šiem mūsu mazpazīstamajiem kaimiņiem.
- Kukaiņus vēro atklātās vietās, pļāvās, mežos, ūdeņu krastmalās, ūdeņos, uz kokiem, kokos, apdzīvotās vietās u.c. Visvairāk tos sastapsim siltās un saulainās dienās.
- Izveido savā apkārtnē konstatēto kukaiņu sugu sarakstu un fotoalbumu.
- Lai „tiktu” līdz kukainim, nebojā un neizmaini tā dzīves vidi.
- Kukaiņu vērošana nenožīmē kukaiņu kolekcijas vākšanu, tādēļ no kukaiņu vērošanas paņēm līdzī tikai labas atmiņas un foto.

AUGU VĒROŠANA

Foto: J.Smaļinskis, E.Kalēja

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas augi: http://latvijas.daba.lv/augi_senes/
 Latvijas augi: www.latvijasdaba.lv/augi/
 Latvijas indīgie augi: www.liis.lv/indigie/galvena.htm
 Latvijas botāniķu biedrība: <http://botanika.sapnis.com/>
 Dabas muzejs: www.dabasmuzejs.gov.lv

Latvijā ir > 5,5 tūkstoši augu sugu, bet cik no tām mēs pazīstam? Mācies pazīt biežāk sastopamās aļģu, ķērpju, sūnu, staipekņu, kosu, paparžu un ziedaugu sugas. Ja dzīvo ārpus pilsētas vides, **tavas mājas apkārtnē noteikti ir sastopamas vairāki simti dažādu augu sugu!**

- Savu piedāvājumu veido g.k. no augu sugām, kas ir sastopamas bieži un mums visapkārt.
- Ja rādi un atklāj retu un aizsargājamu augu sugu dzīves vietas, pārliecinies, ka šāda rīcība neapdraud to tālāko pastāvēšanu.
- Par katru sugu pastāsti kādu interesantu stāstu – kur to cilvēks praktiski izmanto, kāda ir tās loma cilvēka dzīvē un vēsturiskajos notikumos.
- Izveido tuvākās apkārtnes augu sarakstu un ievieto to savā mājas lapā.
- Sagatavo savas apkārtnes biežāk sastopamo sugu foto – noteicēju.
- Sagatavo tematiskas ekskursijas par pļavu, meža, ūdeņu krastmalu un purvu augiem, ārstniecības augiem, kā arī augiem dažādos gadalaikos – ziemā, pavasarī, vasarā un rudenī.
- Pēc ekskursijas uzvāri augu vērotājiem garšīgu augu tēju.

SĒŅU IZZINĀŠANA UN KULINĀRIJA

8

Foto: J.Smaļinskis

UZZINI VAIRĀK!

Latvijas sēnes: <http://www.senes.lv/>
Latvijas sēnes: http://latvijas.daba.lv/augi_senes/senes/
Latvijas indīgās sēnes: <http://www.liis.lv/indigie/galvena.htm>
Latvijas mikologu biedrība: <http://miko.ldm.gov.lv/>
Dabas muzejs: www.dabasmuzejs.gov.lv

Latvijā ir sastopamas > 4000 dažādas sēņu sugas, taču **cilvēks uzturā no tām izmanto tikai ~ 1 %**. Sēnes ir neparasti organismi, kurām ir liela nozīme dabā, jo daudzas no tām (piemēram, piepes) piedalās koksnes sadalīšanā un vielu apritē. Sēnēm piemīt liela formu un krāsu daudzveidība, tāpēc tās ir interesants novērošanas objekts.

- Izzini savā apkārtnē esošās sēņu sugas. Šajā procesā nekautrējies piesaistīt sēņu zinātājus, kas palīdzēs atpazīt atrastās sēnes un sniegt par tām interesantas ziņas.
- Par katru no sēņu sugām mēģini atrast kādu interesantu un saistošu stāstu.
- Apkopo apkārtnē sastopamo sēņu ēdienu receptes.
- Sagatavo savas apkārtnes biežāk sastopamo sēņu sugu foto – noteicēju.
- Sagatavo tematiskas sēņu ekskursijas dažādos gadalaikos: pavasara sēnes, vasaras sēnes, rudens sēnes, sēnes ziemā, indīgās sēnes, ēdamās sēnes u.c.
- Piedāvā saviem klientiem biežāk sastopamo sēņu noteicēju, lupu un kādu vietu, kur tie pēc sēņu vērošanas var nolikt un izpētīt atrastās sugas.
- Ja kādu sēni vēlies paņemt degustācijai vai noteikšanai, nogriez to rūpīgi ar nazi, nebojājot micēliju (sēņotni).
- Sēnes, par kuru indīgumu neesi pārliecināts, labāk atstāj mežā.
- Pēc ekskursijas no labi pazīstamā sēnēm pagatavo kādu garšīgu ēdienu degustācijai.

DIŽKOKI

izcili koki, neparasti
un vēsturiski koki

Foto: J.Smaļinskis

UZZINI VAIRĀK!

Grāmata par dižkokiem: **Guntis Eņiņš: "100 dižākie un svētākie", 2008. g.**
www.celotajs.lv, sadaļa „Vērts redzēt”

Vecs koks ir īsta bioloģiskās daudzveidības saliņa – uz tā mājo simtiem dažādu augu, sēņu un dzīvnieku sugu. **Jo vecāks koks, jo tas dabai ir vērtīgāks.**

Ar atsevišķām koku sugām ir cieši saistītas mūsu tautas tradīcijas un rituāli. Ir koki - vēsturisko notikumu „aculiecinieki”.

- Sagatavo informatīvu plāksnīti ar koka nosaukumu, izmēriem, kādu interesantu nostāstu, vēsturiskām fotogrāfijām, tā apdzīvotājiem – ķērpjiem, sūnām, sēnēm, putniem, kukaiņiem u.c. noderīgu informāciju.
- Norādi, ka koks ir aizsargājams dabas vai kultūras piemineklis.
- Lielus vaļējus dobumus aplāj ar dabiskiem

materiāliem, lai tajos neiekļūst lietus un sniegs, kas veicina koka ātrāku trupēšanu un bojāeju.

- Vainaga platumā kokam apjoz nelielu nožogojumu – sētiņu, kas pasargās tā saknes no mājlopiem un lauksaimniecības tehnikas.
- Ja nepieciešams, ar stutēm atbalsti lielākos koka žuburus, kuri laika gaitā var nolūzt.
- Uzliec vecā ozolā pūču būri, tādējādi piesaistot savai teritorijai jaunas putnu sugas.
- Norādi koka apmeklēšanas labās prakses noteikumus.

IEŽU ATSEGUMI, ALAS

10

Foto: J.Smaļinskis, E. Kalēja

Latvijā sastopamais smilšakmens un dolomīts ir veidojies Devona periodā > 300 mlj. tālā Zemes pagātnē. Šo nogulumiežu atsegumi ir nozīmīga dzīves vide aļģēm, sūnām, ķērpjiem, kukaiņiem un atsevišķām putnu sugām.

Savukārt, iežu atsegumos veidojušās alas ir unikāla dzīves vide ar tikai tām raksturīgu augu un dzīvnieku sugu kopumu. Alas kā ziemošanas vietas izmanto vairākas sikspārņu sugas.

- Lai iepazītu iežu atsegumu, uz tā nav jākāpj un jāpārvietojas pa tā virsmu.
- Nekādā veidā nebojā iežu atsegumus un nemeklē tajos esošās fosilijas.

- Latvijā sastopamās alas ir pārāk mazas un tās ir jūtīgi biotopi, lai tajās vestu tūristus, īpaši sikspārņu ziemošanas laikā.
- Arī pats izvairies no nelielu alu apmeklējumiem – tajās nav to „brīnumu” – stalaktītu, stalagmītu, milzīgu pazemes zāļu un ezeru, kas ir novērojami lielajās karsta alās;
- Tādu alu ieejām, kas apdraud cilvēku drošību, bet vienlaikus ir arī nozīmīga sikspārņu ziemošanas vieta – uzliec drāšu pinumu, lai tajās varētu iekļūt šie mazie zīdītājdzīvnieki.

Aktīvā un dabas tūrisma maršrutu veidošanas 10 soļi

Foto: J.Smaļinskis

Šeit aprakstītā metodika ir izstrādāta un testēta, praktiski veidojot kājnieku tūrisma, ūdenstūrisma un velotūrisma maršrutus Slīteres, Ķemeru un Rāznas nacionālajos parkos, kā arī citās Latvijas ĪADT/Natura 2000 teritorijās. Tie paredzēti g.k. gadījumos, kad maršrutus ikviens interesents var veikt individuāli. Dabas – augu un dzīvnieku vērošanas tūres var notikt individuāli vai arī zinoša gida pavadībā. Ja tās tiek organizētas tādā veidā, ka tās var veikt katrs pats kājām, ar velosipēdu vai laivu, lieti noderēs tālāk aprakstītie 10 soļi, kas palīdzēs strukturēt darbu un optimizēt ikvienu maršruta plānošanas procesu.

1. Maršruta ideja.

Lai izveidotu aktīvo vai dabas vērošanas maršrutu, sākotnēji ir jābūt ģenerālai idejai un vīzijai – kādu ģeogrāfisku teritoriju šķērsos maršruts – kur būs tā sākums, kur beigas? Kāda ir tā tematika (daba, aina, va, putni, kukaiņi, cits)? Kādā veidā tā veicēji nokļūs maršruta sākumā un kā nokļūs prom no tā galapunkta (vai atgriezīsies sākumpunktā).

2. Kartogrāfiskā materiāla un dažādu literatūras avotu studijas.

Kad ideja gatava, jāpievēršas informācijas avotu studijām. Te noder dažādu mērogu kartes, tūrisma ceļveži, informācijas materiāli, attiecīgās Interneta

vietnes u.c. Šī soļa galvenais mērķis ir saprast, kādi tūristus interesējoši resursi un kāda tūrisma atbalstošā infrastruktūra (tūristu mītnes, dabas takas, putnu vērošanas torņi, ēdināšanas uzņēmumi, veikali, apskates objekti, tūristu apmetnes) atrodas plānotā maršruta teritorijā.

3. Maršruta ieskicēšana.

Savienojot iepriekšējā solī minētos tūristu interešu punktus/dabas vērošanas vietas kartē, rodas maršruta idejas vizuāls attēlojums. Atkarībā no maršruta garuma un tā gaitas izmantojamās dažādas kartes. Vēlamais mērogs 1: 200 000 (gk. velomaršrutiem, kas šķērsos lielas teritorijas un iet galvenokārt pa autoceļiem), 1: 100 000 (īsāki maršruti, kas aptver viena novada teritoriju un iet, tsk. pa mazākas nozīmes ceļiem) vai 1: 50 000 (lokāli un īsi maršruti, kas iet pa maziem, t.sk. meža ceļiem, takām, utt.). Pēdējie divi mērogi ir piemērotāki tieši dabas vērošanas maršrutiem, jo dabas vērotāji nereti ilgstoši uzturas vienā vietā un neveic pārāk lielus attālumus.

4. Maršruta testēšana dažādos gadalaikos.

Empīriski izstrādāts un uz kartes iezīmēts maršruts ir pašam jātestē dabā, lai saprastu tā „plusus” un „mīnusos”, kā arī apstākļus, kurus nevar paredzēt

Aktīvā un dabas tūrisma maršrutu veidošanas 10 soļi

Foto: J.Smaļinskis, E. Kalēja

tā teorētiskajā izstrādes procesā. Aktīvā tūrisma maršrutu vēlams iziet/izbraukt pavasarī (aprīlī – maijā), kad novērtējams grantēto un zemes ceļu stāvoklis pēc ziemas un pavasarī), vasarā un rudens pusē (sazēlusi bagātīga veģetācija). Tā veikšana dažādos gadalaikos sniegs papildus vērtīgu informāciju, kas iekļaujama maršruta tehniskajā aprakstā (sk. tālāk). Turklāt, ja maršruts ir paredzēts kādas konkrētas dzīvnieku vai augu grupas vērošanai, maršruta teritorija ir labi jāpazīst arī gada mēnešu griezumā, jo, piemēram, kukaiņu, ziedaugu un sēņu sugas var vienā un tajā pašā vietā būtiski atšķirties dažādos mēnešos.

5. "Grozījumu" veikšana.

Parasti pēc pirmās maršruta veikšanas dabā, rodas jaunas idejas par tā papildinājumiem, grozījumiem un alternatīvām. Šajā posmā sagatavo pirmo maršruta tehniskā apraksta versiju.

6. Maršruta tests ar potenciālajiem klientiem.

Kad veiktie pirmie pieci soļi, maršrutu vēlams iziet/izbraukt arī lielākā interesentu pulkā ar dažādas fiziskas sagatavotības gājējiem/braucējiem, tsk. bērniem.

Katrs dalībnieks tā īstenošanas laikā sniegs savus priekšlikumus (arī attiecībā uz novērojamiem objektiem, sugām), objektīvu vai subjektīvu kritiku, kurā ir

vērts ieklausīties un nepieciešamības gadījumā izdarīt attiecīgās korekcijas maršruta tehniskajā aprakstā.

7. Maršruta lapas - tehniskā apraksta sagatavošana

Pēc 6. soļa tiek sagatavots maršruta tehniskais apraksts - praktiski lietojama maršruta lapa, kuru var viegli pārsūtīt pa e – pastu, ievietot mājas lapā, sociālās vietnēs vai printēt pēc šādas ieteicamās shēmas:

Maršruts: neliels maršruta raksturojums, kurā uzsvērta konkrētā maršruta „rozīnīte”;

leteicamā sezona: piemērotākais gadalaiks vai mēneši maršruta īstenošanai;

Grūtības pakāpe:

viegls – piemērots visplašākajai mērķauditorijai. Parasti ved pa relatīvi līdzenu reljefu un nav nepieciešamas īpašas orientēšanās iemaņas;

vidējs – garāki maršruti, kas atrodas šķēršļotākā apvidū;

grūts – maršruti, kas ved pa stāviem un augstiem upju krastiem (krasas reljefa formas) un/vai prasa zināmu fizisko sagatavotību to garuma dēļ;

Laiks: aptuvenais stundu vai dienu skaits, kas nepieciešams maršruta veikšanai „vidējam” tūristam;

Ceļa segums: pamatne, pa kuru būs jāpārvietojas maršruta veikšanas laikā.

Aktīvā un dabas tūrisma maršrutu veidošanas 10 soļi

Foto: J.Smaļinskis

Velotūrisma maršruta gadījumā noteikti norādīts aptuvenais asfaltēto un neasfaltēto posmu īpatsvars %;

Sākums/beigu punkts: norādīta maršruta starta un finiša vieta;

Marķējums: norādīta marķējuma esamība un formāts, ja tāds ir;

Maršruta gaita: uzskaitītas nozīmīgākās apdzīvotās vietas un kilometrāža starp tām, kā arī kopējais maršruta garums;

Citas ērtības: veikals, bankomāts, dzeramā ūdens papildināšanas vietas, utml.;

Alternatīvas: ieteikti citi maršruta varianti, iespējas maršruta apkārtnē;

Loģistika: kā maršruta veicējs nokļūs no galapunkta sākumpunktā, ja tas nepieciešams;

Interesantākās apskates vietas: tie dabas un kultūrvēstures objekti, kurus noteikti ir vērts redzēt ceļojuma laikā;

Atbilstoša mēroga kartogrāfiskais materiāls un maršrutu raksturojoši fotoattēli.

Der zināt! Iekļauti noderīgi padomi, kuros būtu jāieklausās un jāņem vērā.

Ja plānots dzīvās dabas vērošanas maršruts – ir jāpiemin un ļoti īsi jāapraksta tās augu un dzīvnieku sugas, kas piemērotos apstākļos būs novērojamas „ar garantiju”. Tas nozīmē, ka maršrutam jāpievieno arī redzamo sugu saraksts (nosaukumi), kā arī Zaļie padomi.

Kā noformēt maršruta lapu? Lai maršruta lapa izskatītos vizuāli pievilcīga, ērti pārskatāma un lietojama, ikviens pats, izmantojot atvērtā koda datorprogrammas (programmas, kas ir lejupielādējamas no Interneta bez maksas), var sagatavot šādu materiālu. Tā priekšrocība ir apstākļi, ka katrs pats ātri, ērti, lēti var izdarīt nepieciešamās izmaiņas maršruta lapā, neiesaistot IT cilvēkus, dizainerus u.c., kas kopumā ir daudz ilgstošāks un dārgāks process.

8. Citu uzņēmēju un interesentu iesaiste

Ja paredzētais maršruts ir, piemēram, kājnieku tūrisma, ūdenstūrisma vai velomaršruts un tas šķērso lielāku teritoriju, t.sk. vairākus novadus, - maršruta lapu izsūta arī citiem sadarbības partneriem – uzņēmējiem, TIC un pašvaldību darbiniekiem, ĪADT administrāciju pārstāvjiem u.c., kuri komentē un izsaka savus priekšlikumus par to, kā arī piedāvā savus pakalpojumus (ēdināšana, tūristu mītnes, lauku labumu degustācijas, interesanti tūrisma objekti, amatnieki, u.c.).

Konstruktīvie priekšlikumi tiek iestrādāti jau sagatavotās maršruta lapas projektā. Kad maršruta lapa ir sagatavota, to izsūta minētajiem sadarbības partneriem, lai tie ievieto savās mājas lapās, izdrukā un piedāvā saviem klientiem kā papildus alternatīvu. Arī plānojot dabas vērošanas maršrutus, vērts iesaistīt citus pakalpojumu sniedzējus.

Aktīvā un dabas tūrisma maršrutu veidošanas 10 soļi

14

Foto: J.Smaļinskis, V.Skuja

9. Maršruta marķēšana dabā

Ja maršruts veicams individuāli un tas iet pa teritoriju, kur ir vērojams pietiekami liels koku īpatsvars, to var marķēt ar krāsu atzīmēm uz kociem. Šajā solī gan minētā darbība ir jāaskaņo ar attiecīgās teritorijas īpašnieku vai apsaimniekotāju, ĪADT/Natura 2000 teritoriju gadījumā – ar Dabas aizsardzības pārvaldi. Pēc marķēšanas vēlams veikt vēl vienu maršruta testēšanu, lai pārbaudītu marķējuma pietiekamību un nepieciešamības gadījumā to pilnveidotu.

10. Maršruta uzturēšana / informācijas aktualizācija

Maršruts, kas tiek aktīvi lietots, tā izmantotājiem un reklamētājam vismaz vairākkārt sezonā ir jāizbrauc un jāpārbauda ceļu u.c. objektu stāvoklis. Nepieciešamības gadījumā no takām jānovāc krituši koki, zari, jāatjauno marķējums un jāveic citas nepieciešamās darbības. Uzturēšanā jācenšas iesaistīt arī aktīvākos vietējos iedzīvotājus.

Šis ir praksē pārbaudīts maršrutu veidošanas modelis. Protams, tie, kuriem ir liela pieredze maršrutu veidošanas procesā, kādu no augstāk minētajiem soļiem var izlaist.

Taču kā īpaši būtiski ir jāmin soļi, kas saistīti ar teritorijas apsekošanu un citu esošo un potenciālo sadarbības partneru iesaistīšanu šajā procesā.

Tehniskais maršrutu dizaina noformējums

“Lauku ceļotājs” maršrutu lapu noformēšanai izmanto bezmaksas programmatūru - Scribus <http://www.scribus.net/>. Tas dod iespēju izmantot izveidotās maršrutu sagataves bez nepieciešamības iegādāties dizaina programmatūras licences, kas lauku māju saimniekiem un mazajiem uzņēmējiem būtu apgrūtinājums. Tehniskā lietotāja rokasgrāmata, kas soli pa solim saka, kā pašam kļūt par sava maršruta dizaineru atrodama <http://macies.celotajs.lv> “Dabas produktu veidošanas” vadlīniju pielikumā.

MARŠRUTU MARKĒŠANA DABĀ

Praktiski padomi

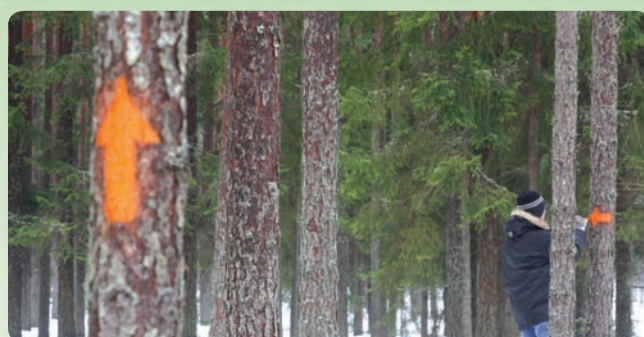

Foto: J.Smaļinskis

Ja plānotais maršruts ir relatīvi īss (daži līdz daži desmiti kilometru) un plānots caur mežu vai teritoriju, kurā ir pietiekami daudz koku, kā piemērotāko marķēšanas metodi var izmantot krāsu marķējumu uz kokiem.

Minētam marķējuma veidam ir šādas priekšrocības:

- Salīdzinājumā ar līdz šim pielietotajām metodēm (g.k. speciāli veidotas norādes, norāžu stabi, plāksnes) – ļoti lēta metode.
- Nav nepieciešama speciālu un relatīvi sarežģītu norāžu zīmju un infrastruktūras sagatavošana, to transports, uzstādīšana, kas veido salīdzinoši lielas izmaksas.
- Krāsu marķējums uz kokiem ir vienkārša un visplašākajam interesentu lokam pieejama metode.
- To var īstenot ikviens bez iepriekšējas apmācības – visu procesu iespējams strādāt vienatnē.
- Tā ir ātra un efektīva metode.
- Krāsu marķējumu var atjaunot (pārkrāsot) dažu stundu līdz vienas dienas laikā atkarībā no maršruta garuma.

- Ļoti lēta ir marķējuma uzturēšana ilgtermiņā.
- Krāsu marķējumu ir grūti sabojāt (atšķirībā no norāžu stabiem).
- Nav nepieciešamas speciālas saskaņošanas (piemēram, kā stabu ierakšanas gadījumā). Pietiek ar mutisku zemes īpašnieka saskaņojumu. Ja maršruts atrodas ĪADT/NATURA 2000 teritorijā vai Latvijas Valsts mežos – marķētājs minētajās institūcijās iesniedz plānotā maršruta shēmu.
- Mežainā teritorijā viens cilvēks vienā darba dienā var nomarkēt ~ 20 km garu maršruta posmu.

Krāsas izvēle:

- Marķēšanas procesā tiek izmantotas krāsas, kas ir noturīgas pret ārējās vides faktoriem. Dabā uz koka virsmas ilgāk noturēsies krāsas, kas ir sintezētas uz eļļas, nevis ūdens bāzes.
- Izvēlētajam krāsas tonim un intensitātei ir jābūt tādiem, lai dažādos meteoroloģiskajos un dienakts apstākļos marķēšanas simboli būtu pietiekami labi pamanāmi.
- Ir ieteicams izmantot šādas pamatkrāsas:

sarkanā dzeltēna zila balta

MARŠRUTU MARKĒŠANA DABĀ

Praktiski padomi

16

Foto: J.Smaļinskis

Krāsū marķējuma simboli, formas un izmēri:

- Katrs maršruts tiek marķēts ar savu pamatkrāsas toni.
- Par marķējuma simbolu tiek izvēlēts taisnstūris, kura ieteicamie izmēri ir: 15 x 5 cm. Taisnstūra garums lielā mērā atkarīgs no koka apkārtmēra (resnākiem kokiem var būt garāks).
- Lai marķēšanas procesā saglabātu marķējamā simbola izmērus, vēlams lietot no plastikāta (izturīgāks, vieglāk sagatavojams) vai cita materiāla izgrieztu trafaretu.
- Ja pa vienu un to pašu ceļu/taku līdztekus iet divi vai vairāki maršruti, tad zem jau esošā marķējuma (taisnstūra) simbola ar citu krāsas toni zīmē nākamo u.t.t.

Krāsū uzklāšana uz dabiskas virsmas:

- Latvijā visbiežāk sastopamā dabiskā virsma ir koks. Vairumā gadījumu tā ir priede. Var izmantot arī neliela izmēra laukakmeņus, taču nedrīkst marķēt tos, kam ir piešķirts dabas vai kultūras pieminekļa statuss (arī unikālus, vēsturiskus vai citādi ievēribas cienīgus akmeņus), kā arī smilšakmens un dolomīta atsegumu virsmu, kas ir aizsargājami biotopi!

- Krāsas uzklāšana notiek ar otu (neliela izmēra, lai precīzāk) un iepriekš sagatavotu trafaretu.
- Pirms krāsas uzklāšanas saudzīgi jāattīra koka virsma. Šim nolūkam var izmantot vienkāršu drāšu birsti. Attīra tikai to sektoru, ko krāso.
- Marķējuma simbols uz kokiem tiek krāsots cilvēka „acu līmenī” (aptuveni 1,50 – 1,80 m augstumā no zemes un aptuveni vienāds visā maršrutā), lai to ātri un ērti varētu pārmarķēt ikviens bez speciāliem palīgīdzekļiem – kāpnēm u.c.
- Ja ir izvēle, marķējuma simbolus krāso uz kokiem ar viendabīgu un pēc iespējas līdzenaķu mizas struktūru, piemēram, - uz egles, melnalkšņa u.c.
- Marķējumam jāatrodas vietās, kur to skatam neaizsedz zari vai koku lapas (īpaši jāpārliedz par to, ja marķēšana notiek laikā, kad kokiem nav lapu).

Maršrutu marķēšanas vadlīnijas

sk. www.macies.celotajs.lv

MARŠRUTU MARĶĒŠANA DABĀ

Praktiski padomi

Foto: J.Smaljinskis

Maršrutēšanas principi:

- Ja maršruts iet pa dabā skaidri saprotamu „koridoru” – ceļu, meža ceļu, taku, upes vai ezermalu, utt., tad marķējumu liek tikai „šaubīgās” vietās, – ceļu krustojumos, sazarojumos un vietās, kur jāmaina līdzšinējais pārvietošanās virziens.
- Maršrutiem, kas braucami abos virzienos, marķējuma simboli ir jāizvieto tā, lai maršrutu varētu veikt abos virzienos.
- Taisnos un garos ceļa posmos bez pagriezieniem kā marķējuma simbolu lieto taisnstūri, kuru krāso perpendikulāri veicamajam ceļam, zīmējot uz koka pusloku.
- Vietās, kur ir jānogriežas, marķējuma simbolu papildina ar bultiņu tā galā, norādot virzienu: pa labi →, pa kreisi ←, vai arī taisni ↑.
- Virziena simbolu krāso uz attiecīgās virsmas pirms ceļu krustojuma vai atkarībā no situācijas.
- Saskaņā ar šobrīd pieejamo informāciju, krāso marķējums ir jāatjauno ik pēc 2 - 3 gadiem.

Marķēšanas procesā tika izmantots šāds inventārs:

- Krāsa un otas;
- Trafarets;
- Organiskais šķīdinātājs;
- Viegli aizskrūvējams trauks krāsas glabāšanai marķēšanas laikā;
- Drāšu birste (koka virsmas notīrīšanai);

- Zāģis un nazis;
- Polietilēna maisi, plēves, drēbes lupatiņas;
- Velosipēds (ja tiek marķēts velomaršruts vai garāks pārgājienu maršruts);
- Grozs marķēšanas inventāram;
- Veloaptieciņa;
- Pumpis un rezerves kameras.

Aptuvenas izmaksas, kas nepieciešamas instrumentu u.c. inventāra iegādei:

Krāsa (0,9 l)	9,50 (uz 20 km tiek patērēts ~ 0,5 – 0,6 l krāsas)
Šķīdinātājs (0,5 l)	1,16
Ota (viena)	1,00
Trafarets (viens gab.)	Var izmantot jau esošus plastikāta materiālus, no kuriem pats izveido trafaretu
Drāšu birste (viena)	0,22
Transports – velosipēds vai iešana kājām	–
Viena cilvēka darba diena	Šajā piemērā darbs nav ierēķināts, to var realizēt brīvprātīgi, iesaistot vietējos veloentuziastus
Zāģis, nazis, polietilēna maisi, plēves, drēbes lupatiņas	Šie instrumenti un materiāli atradās mājās un nebija jāpērk, tāpēc nav rēķināts pie izdevumiem
KOPĀ	~ 12 Ls/20 km (~ 1,6 Ls/km)

DABAS AIZSARDZĪBAS PĀRVALDEwww.daba.gov.lv

Baznīcas iela 7, Sigulda, LV 2150

Tālrunis: 67509545

Fakss: 67509544

E-pasts: daba@daba.gov.lv**GAUJAS NACIONĀLAIS PARKS**www.gnp.lv**Zvārtes ieža apmeklētāju centrs**

Amatas novads, Drabešu pagasts

Tāl. +371 29335446

E-pasts: ac@gnp.lv**Apmeklētāju centrs pie Gūtmaņalas**

Sigulda, Turaidas iela 2a

Tāl. +371 26657661

E-pasts: ac@gnp.lv**Līgatnes dabas taku apmeklētāju centrs**

Līgatnes dabas takas, Līgatnes pagasts

Tāl. +371 64153313, +371 28328800

E-pasts: ac@gnp.lv**ĶEMERU NACIONĀLAIS PARKS****Ķemeru nacionālā parka apmeklētāju centrs**

Ķemeri, Meža māja

Tāl. +371 67730078, +371 67146824

E-pasts: pieriga@daba.gov.lv**SLĪTERES NACIONĀLAIS PARKS**www.slitere.lv„Slīteres mežniecība”, Dundagas pagasts,
Dundagas novads, LV-3270

Tālrunis: 63286000

E-pasts: kurzeme@daba.gov.lv**RĀZNAS NACIONĀLAIS PARKS**

Skolas iela 3, Lipuški,

Mākoņkalna pagasts Rēzeknes novads

Tālrunis: 29139677

E-pasts: latgale@daba.gov.lv**ZBR ZIEMEĻVIDZEMES BIOSFĒRAS REZERVĀTS**

Rīgas iela 10a, Salacgrīva,

Salacgrīvas novads

Telefons: 64071409

E-pasts: ziemelvidzeme@daba.gov.lv**IKGADĒJIE PASĀKUMI LATVIJAS NACIONĀLAJOS PARKOS²**

Vieta	Pasākums	Datums 2011. gadā
Slīteres nacionālais parks	Slīteres ceļotāju diena	4. un 5. jūnijs
	Slīteres kukaiņu nakts	6. augusts
	Eiropas putnu vērošanas dienas	1. un 2. oktobris
Ķemeru nacionālais parks	Putnu dienas	23., 24. aprīlis
	Ķemeru nacionālā parka ceļotāju diena	7. maijs
	Velobrauciens pa Ķemeru nacionālo parku Bioloģiskās daudzveidības dienas ietvaros	22.maijs
	Eiropas dabas un nacionālo parku dienas pasākums	24.maijs
	Pļavu diena	2.jūlijs
Gaujas nacionālais parks	Sikspārņu nakts	16.jūlijs
	Vides izglītības pasākums, kas veltīts Eiropas dabas un nacionālo parku dienai pie Gūtmaņalas - ģimenēm, skolēniem	24.maijs
Rāznas nacionālais parks	Līgo "Andrupenes lauku sētā"	26.jūnijs plkst. - 20.00
	Annas diena pie Salāja ezera (LRA piedalās ar Dabas skolas aktivitātēm)	26.jūlijs
	Volkenbergas pils svētki, norises vieta Rēzeknes novada Mākoņkalna pagasts, Mākoņkalns	6. augusts
	Ziemassvētki "Andrupenes lauku sētā"	Decembrī

² Informācijas avots: Dabas aizsardzības pārvalde

KUR VĒROT DABU LATVIJĀ?

Šajā kartē ar simboliem norādītas bagātīgākās putnu, zvēru, augu un kukaiņu izplatības vietas, kurās ir vislielākais potenciāls dabas vērošanas produktu veidošanai.

